

Montessori kot pedagoški koncept celostne obravnave človeka

✍ Elizabeta Urh, Edvarda Šteblaj

“Če hočemo vplivati na neko družbo ali jo spremeniti, se moramo obrniti k otrokom.”
(Maria Montessori)

“Otroštvo je resnično pomembno obdobje, kajti če hočemo širiti nove ideje, spremeniti ali izboljšati šege in navade ali vdihniti novo v poteze naroda, potem moramo delati na otrocih – pri odraslih bomo dosegli le malo. Če si zares želimo spreminjati stvari na bolje, se moramo obrniti na otroke”
(Montessori, 2008: 99).

Najnovejše znanstvene raziskave, predvsem s področja biologije, nevrologije in psihologije, posredno ali neposredno potrjujejo trdnost znanstvenih načel vzgoje montessori. Večina se jih tudi strinja, da je najpomembnejši čas v otrokovem razvoju čas od rojstva do petega leta starosti: “To je doba, ko možgani najhitreje rastejo in se razvijajo. To je čas, ko otrok pridobiva jezik, predstavo o sebi in socialne spretnosti, ki so bistvene za otrokovo vsakodnevno skrb zase in za interakcijo z odraslimi in vrstniki” (Ramey).

Maria Montessori, zdravnica in pedagoginja, ki je živela na prelomu 19. in 20. stol., je svoje življenjsko delo posvetila opazovanju otroka skozi oči zdravnice, znanstvenice in pedagoginje. Svoja opazovanja je analizirala in postavila na znanstvene osnove. Njena

posebna vrednost je v tem, da je vsa svoja spoznanja preizkušala v praksi in jih nato izboljševala in nadgrajevala. Ob tem pa nikoli ni prenehala preučevati svojih predhodnikov in sodobnikov, tako teoretikov kot praktikov (Seguin, Itard kot velika empirika, Frobel ...). Veliko je predavala o svojih spoznanjih, napisala več knjig in poudarjala, da ima pri gradnji osebnosti poleg okolja pomembno vlogo tudi

odrasel človek v tem okolju. Zato je izobraževala bodoče pedagoge po svetu.

Odkritje otroka

Opažala je, kako dolge koncentracije so sposobni majhni otroci, kako vztrajno z notranjo motivacijo ponavljajo vajo, ki jo sicer že obvladajo, kako se v njih vzpostavlja ljubezen do tišine in reda, kako uživajo, če si sami

izberejo material za delo, imajo močno željo po neodvisnosti in samostojnosti, potrebo po gibanju, da najraje opravljajo dela, ki jih opazijo pri odraslih ... Spoznala je, da *otrok ljubi delo*.

Izhajala je iz predpostavke, da narava daje otroku na razpolago različne vrste občutljivosti, ki so časovno omejene in imajo vodilno vlogo pri pripravi in oblikovanju otrokovih sposobnosti. To značilnost, ko notranja narava otroku narekuje, kdaj in za katero sposobnost je v tistem trenutku najbolj dojemljiv, je poime-

Foto: Ajda Kristina Vučajnik

novala 'občutljiva obdobja'. Opazila je tudi, da se kasneje ta priložnost tako intenzivno ne pojavi več.

Druga pomembna predpostavka Marie Montessori je, da se vsak otrok rodi s posebnim umom, ki je drugačen od odraslega. Označila ga je kot 'srkajoči um', ko otrok nezavedno posnema kulturo kraja in časa, v katerem se je rodil.

S pomočjo teh predpostavk otrok razvija svoje notranje potenciale in vzpostavlja svojo kulturno naravo. Ko je prepoznala 'srkajoči um', otrokova 'občutljiva obdobja' in nešteto potencialov, je sama sebi pritrdila, da je odkrila otroka. Tu je začela graditi svojo pedagogiko.

Razvila je ogromno didaktičnih pripomočkov, ki jih je poimenovala 'materiali', in učnih pristopov, kot je npr. učna ura v treh stopnjah, učenje ob gibanju in lastni dejavnosti, s katero ohranja energijo in v kateri otrok sam prepoznava napake in jih ima možnost tudi popravljati.

Pedagogika montessori kot humanistični pristop

Maria Montessori je bila med prvimi, ki je verjela, da se otroci s posebnimi potrebami lahko razvijajo na svojih osebnostnih področjih. Znanstveno jih je spremljala in ob njih začela graditi svojo pedagogiko. Ob opazovanju otrok s posebnimi potrebami je začela verjeti, da so tudi ti otroci vredni pomoči, da so sposobni skrbeti sami zase, da so se sposobni vključiti v družbo in si tako povrniti človeško dostojanstvo. Lahko bi jo poimenovali tudi kot začetnico inkluzije, ki jo v zadnjih letih prepoznavamo kot potreben in cenjen pristop v sodobni pedagogiki ali celo kot sodobno kulturo sobivanja, v kateri se ceni različnost posameznika, ki nas bogati in podpira v razvoju osebnosti.

Pedagogiko je zasnovala na humanističnem načelu, kjer bolj kot o specifični metodi govorimo o načinu in odnosu do vzgoje in izobraževanja ter pristopu do otroka kot do osebnosti, ki se gradi znotraj treh dimenzij. V središču pozornosti ni le razvoj uma in umskih sposobnosti, ampak gre za vzporedno dinamiko *telesnosti, duševnosti ter duhovnosti*.

Tudi mnogo sodobnih humanistov in pedagogov se vedno bolj zaveda, da je naša naloga razvoj celostne osebnosti in ne zgolj učenje posameznih veščin. Na 2. kongresu pedagogike montessori na Bledu 2011 je dr. V. Ščuka spregovoril o človeku kot bitju duhovnosti, duševnosti in telesnosti. Poudaril je učno dogajanje na vseh treh ravneh. Učno dogajanje na telesni ravni je gibalno-čutno, na ravni duševnosti poteka učno dogajanje na področju razuma, čustev, vedenja, prepričanja, na ravni duhovnosti pa govorimo o izražanju novega spoznanja v prispodobah, simbolih. Če telesnost omogoča človeku preživetje, mu duševnost omogoča razvoj. Sam smisel pa mu daje duhovnost z zavedanjem o sebi.

Otrok pride na svet kot bitje telesa, duše in duha, ki takoj vstopi v interakcijo z okoljem (kozmosom) in odraslim. Odrasli pa smo odgovorni za dobro in spodbudno pripravljeno okolje.

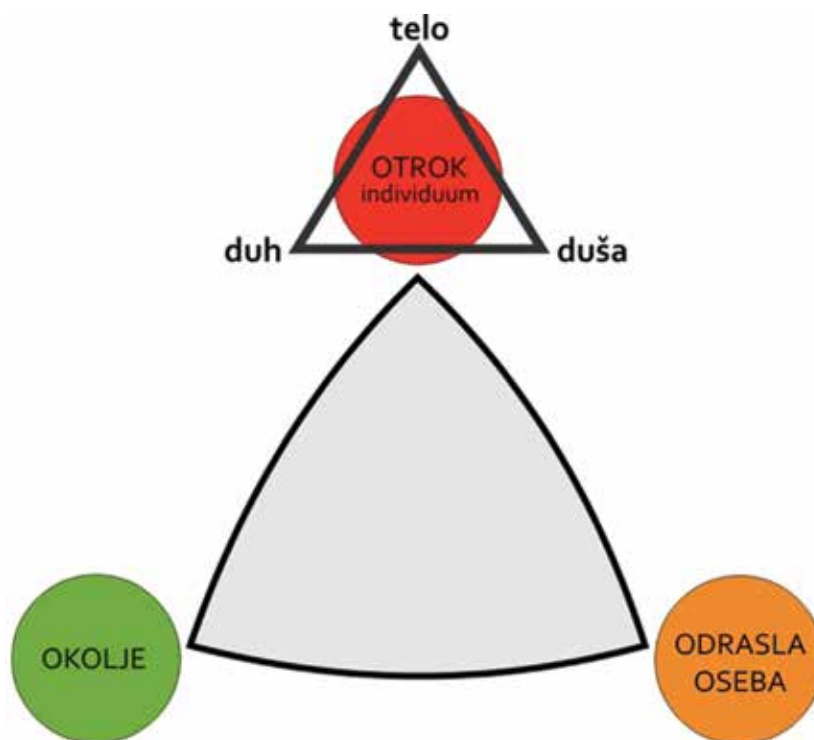
Če se v procesu edukacije dogaja dinamika teh dveh trikotnikov, lahko govorimo o celostni pedagogiki, katere temelje je s svojimi raziskovanji, zapisi in predavanji postavila že Maria Montessori.

Vzgoja za mir

Vzgoja za mir je bil zadnji in osrednji cilj Marie Montessori. Spoznala je, da otrok lahko razvija svoje potenciale le v zanj dobro pripravljenem okolju, ki ga sestavljajo predmeti in ljudje, ki mu omogočajo samostojnost, zbranost, gibanje, svobodno izbiro dejavnosti in red. V takem okolju so otroci postali zbrani, veseli, vljudni, učeči se. Maria Montessori je take otroke opisovala kot 'normalizirane'. V taki skupnosti prevladujejo spoštovanje, ljubezen in medsebojno sodelovanje. Njena želja in cilj je bil mir v svetu, zato je svojo pedagogiko poimenovala tudi vzgoja za mir.

Za otroka je svet sprva neobvladljiv. Na podlagi razumevanja razvoja celostne osebnosti odrasla oseba temu ustrezno pripravi okolje, ki stimulira otrokovo samostojno raziskovanje sveta na stopnji razvoja, ki ga razume, z gibanjem v njemu lastnem ritmu, od preprostih do bolj zapletenih vaj, da lahko otrok občuti zadovoljstvo in začne dojemati svet kot celoto sobivanja, v katerem je tudi sam pomemben člen.

Vloga odraslega – učitelja pa ni soditi otrokovih rezultatov, ampak proučevati vzroke, ki preprečujejo oz. upočasnjujejo primerne odzive otro-

ka, ga opazovati in skušati razumeti ter spremeniti okoliščine, ki ovirajo normalen razvoj.

Ko zagotovimo vse pogoje samouresničevanja (npr. svoboda, pripravljeno okolje), lahko trdimo, da otrok napreduje na vseh ravneh razvoja: motorike, senzorične, kognicije, čustvovanja, socialnega, moralnega ter duhovnega razvoja.

Celosten pristop vodi k samoizgradnji kritične in odgovorne osebnosti do samega sebe, sočloveka in do materialnega okolja.

Razširjenost pristopa montessori v Sloveniji

V Sloveniji je v zadnjih letih pedagogika montessori vedno bolj razširjena. Postaja želena in razumljena kot celostna pedagogika posameznih vrtcev. V razvid izvajalcev javno veljavnih programov je do sedaj vpisanih 14 vrtcev montessori. Posamezni oddelki javnih vrtcev vključujejo elemente montessori. Tudi nekatera zasebna varstva se poslužujejo metode montessori ali vsaj njenih elementov. Peto leto deluje tudi osnovna šola po tej metodi.

Velik poudarek je dan tudi na izobraževanju odraslih – tako staršev kot pedagogov (ponudbe obsegajo krajša in daljša izobraževanja). Posamezniki se lahko poslužujejo tudi individualne obravnave po terapiji montessori.

Leta 2008 je bilo ustanovljeno Združenje montessori Slovenije, da bi ohranili in širili kakovostno raven pedagogike montessori in njenih ustanov. Združenje je od leta 2011 vključeno tudi v Združenje montessori Evrope. ■

Literatura

Anderlik, Lore (2006): *Ein Weg für alle! Leben mit Montessori*. Basel: SolArgent Media AG.

Montessori, Maria (1968): *Discovery of child*. New York: Ballantine Books.

Montessori, Maria (2008): *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo.

Montessori, Maria (2009): *Skrivnost otroštva*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje, versko dejavnost in kulturo.

Pollard, Michael (1997): *Maria Montessori: italijanska zdravnica, ki je preobrazila sistem izobraževanja po vsem svetu*. Celje: Mohorjeva družba.

Polk Lillard, Paula (1988): *Montessori: A modern Approach*. New York: Schocken.

Okolje montessori kot mikrodružba

✍ Marija Gajšek

V začetku leta sem dobila vabilo, naj napišem prispevek o čustvenem in socialnem razvoju otroka v konceptu pedagogike montessori. Samo sebe imam bolj za praktika kot za mojstra besed. Vsakodnevne izkušnje in seveda otroci so moji učitelji. Zato bi najraje na vabilo odgovorila: "Pridite in pogledajte!" Vabilo velja! Izkušnja je vedno dobra učiteljica.

Postopen razvoj

Razvoj na katerem koli področju se dogaja vsak dan. Tudi takrat, ko se zdi, da določena področja mirujejo. Vemo, da otrok ne postane kar naenkrat socialno in čustveno zrelo bitje. Razvoj poteka korak za korakom. Vse pomembne stvari so preproste in obenem velik izziv za našo potrpežljivost in doslednost.

Po mnenju Marie Montessori ima vsak otrok svojega 'notranjega učitelja', ki ga motivira in vabi k zrelosti. Kot enkratno in neponovljivo bitje mora v vseh vidikih osebnega razvoja oblikovati lastne moči za odzivanje na življenje. Vse to se zgodi le z lastno dejavnostjo, aktivnim ukvarjanjem z okolico in s komunikacijo. Tako otrok postopoma razvija umirjene človeške značilnosti (samozavest, zavedanje in spoštovanje lastnih čustev in čustev drugih, čustveno inteligenco, nenasilno komunikacijo, konstruktivno reševanje nesporazumov, pogajanje ...). Za to potrebuje odraslega, ki je vzornik. Le notranje miren posameznik lahko gradi mir. Zato Maria Montessori govori o vzgoji za mir in o procesu, kako postati človek. V otroku vidi upanje človeštva.

Primerno pripravljeno okolje montessori je družbeno okolje, ki ponuja celo paleto družbenih izkušenj, ki vzgajajo za mir.

Gradimo odnose

Otroku je ponujena priložnost za samostojno delo; lahko sledi svojim interesom in si postavi cilje svojih dejanj. Obvlada svojo voljo, ima priložnost za delanje napak, za reševanje problemov, iskanje pomoči in podobno. Tako gradi svojo samozavest.

Različna starost otrok v istem okolju deluje kot mikrodružba. Skupine in potem razredi so sestavljeni po triadah (0–3 let, 3–6 let, 6–9 let ...). Otroku v predšolskih letih dobi zelo pomembno izkušnjo mlajšega, srednjega in starejšega otroka v skupini. Mlajši otroci se lahko od starejših učijo pravil in obnašanja, jih posnemajo. Starejši otroci lahko pomagajo mlajšim ali tistim, ki potrebujejo pomoč. Tako se učijo misliti tudi na druge, učijo se spoštovanja in sodelovanja, pridobivajo samospoštovanje. Starejši skrbijo za mlajše na prehodu. Pri predstavitvi določenega dela lahko nadomestijo vzgojiteljico. Tako odkrijejo, kako veliko in pomembno delo je pomoč. Te izkušnje bi težje pridobili, če bi bili vsi v skupini enako stari.

Otrok ima priložnost za svobodno reševanje nesporazumov. To se zgodi le, če vzgojitelj ne pomaga vedno ta-

“Celotno življenje mladostnika naj bi bilo zastavljeno tako, da bo ob njem zmogel – ko pride čas – zmagoslavno zajadrti v družbeno življenje, ne oslabljen, osamljen ali ponižan, temveč z dvignjeno glavo in samozaupanjem” (Montessori v Long, 1994).